

Kirjoja

Minna Santaoja^a

Naisia tiedemaailman myllerryksessä

Riitta Korhonen, Helen Partti, Riitta Saarinen & Liisa Takala:

Tiedenäisiä. Suomalaisia tutkimuksen ytimessä.

Docendo 2019, Helsinki. (130s.)

Iltasatuja kapinallisille tytöille -kirjat (Favilli & Cavallo 2017) nousivat kansainväliseksi ilmiöksi pari vuotta sitten. Niitä seurasivat monet Sankaritarinoita tytöille (Anttonen & Karppinen 2018) -tyyppiset kirjat, jotka nostivat esiin eri tavoin ansioituneita ja vaikutusvaltaisia naisia ja pyrkivät monipuolistamaan lapsille tarjolla olevia esikuvia. Näitä kirjoja on ollut ilo lukea lapselle ja samalla oppia itsekin huimapäisistä naisista kotimaassa ja muualla.

Docendon kustantama Tiedenäisiä-kirja tuntuu asettuvan osaksi sankaritarinoiden genreä, mutta kirjan kohderyhmä on aikuisempaa. Kirjassa on esitelty viisitoista suomalaista tutkijanaista. Naiset ovat eri aloilla ja eri vaiheissa urallaan, kaikki menestyneitä. Kirjan tekijät kirjoittavat esipuheessa, että akateemisesta maailmasta on perinteisesti kirjoitettu pitkälti miesten näkökulmasta. Kirjassa esiteltyjen tutkijoiden tarinoiden kautta tekijät haluavat helisyttää akateemista lasikattoa ja kertoa tiedemaailman monipuolisuudesta.

Kustakin tiedenäisestä on kirjassa kuuden sivun teksti, jossa kerrotaan urasta ja elämästä, nuoruudesta, kouluvuosista, sekä uraan vaikuttaneista henkilöistä ja valinnoista. Jokaisesta tiedenäisestä on kirjassa paitsi Liisa Takalan ottama kuva, myös toinen kuva tutkijan omista albumeista, usein nuoruudesta. Tutkijanaiset kertovat avoimesti itsestään ja elämästään kokonaisuutena, johon tutkimustyö ja tutkijanura eri tavoin lomittuvat. Tiedenäisten kertomukset paljastavat, ettei tutkijaksi ole olemassa vain yhtä reittiä, vaan naiset ovat päätyneet tutkijanuralle eri tavoin: joku on tiennyt jo nuorena haluavansa tutkijaksi, toinen on päätenyt tieteen pariin mutkikkaampaa tietä. Useimmat eivät ole lähtöisin akateemisesta perhetaustasta, vaan ovat sitä vastoin monesti olleet sukunsa ensimmäisiä akateemisia tienraivaajia. ”*Omaksi yllätyksekseni olen pärjännyt hyvin, mikä todistaa, että tohtoriksi ja jopa siteeratuksi tutkijaksi pääsee ilman, että tarvitsee olla mikään ylinero. Oman kiinnostuksen lisäksi tarvitaan pitkäjänteisyyttä, ettei luonuta,*” toteaa kirjassa elintarviketutkija Pirjo Mattila.

Tutkijanaisten urapoluista minua viehätti ehkäpä eniten Japanin-tutkija Minna Eväsojan monivaiheinen matka. Pieneltä paikkakunnalta kotoisin oleva Eväsoja opiskeli Japanin kieltä ja kulttuuria ja hakeutui vaihto-ohjelman puuttuessa oma-aloitteisesti opiskelemaan Kioton teekouluun. Hänen ja Japanin välille syntyi erityinen suhde, jonka vuoksi hän palasi Japaniin myöhemmin väitöskirjaa tehdessään ja uudelleen postdoc-tutkimusta tekemään, ja on kirjoittanut kokemuksistaan muun muassa kirjan Melkein geisha. Eväsoja toimitti Helsingin yliopistossa professorin virkaa ja luennoi ympäri Suomen Japanin kulttuurista, kunnes Japanin tutkimus pääaineena lopetettiin yliopistolla säästösyistä. Uutta suuntaa etsiessään hän päätti viisikymppisenä tohtorina opiskella terveydenhoitajaksi. Lopputyönään hän toteutti Tampereen yliopistolliselle sairaalalle japanilaistyyppisen puutarhan. Nyt Eväsoja toimii terveydenhoidon asiantuntijana Espoon kaupungilla. Varsin epätyypillinen urapolku on oiva esimerkki rohkeasta oman intuition seuraamisesta ja myös onnistuneesta exit-strategiasta yliopistolta.

Tiedenaisten kertomukset eivät ole pelkästään siloteltuja sankaritarinoita, vaan he ovat kertoneet avoimesti myös kohtaamistaan vaikeuksista. On lohdullista lukea esimerkiksi akateemikko ja molekulaarisen kasvibiologian professori Eva-Mari Aron kertovan kokemastaan työuupumuksesta apulaisprofessorina työskennellessään. ”Minulla oli vahva tunne, etten täyttänyt tieteen ja virkani asettamia vaatimuksia,” kertoo nyt kansainvälisesti noteerattu huippututkija. Aron romahduksen laukaisi kirjan mukaan jokaiselle tutkijalle tuttu kokemus: hylätty julkaisu. Vanhuustutkija Marja Jylhän mukaan kilpailun kovetessa tutkimusura on jatkuvaa pettymysten sietämistä.

Monien tiedenaisten kertomuksista nousee esiin kritiikkiä nykyistä tiedemaailmaa kohtaan. Esimerkiksi gerontologian professori Marja Jylhä muistelee, kuinka ennen tutkijoiden tavatessa nämä kysyivät toisiltaan mitä ovat tutkineet ja ovatko saaneet selville jotain kiinnostavaa: ”Nyt kysytään, montako artikkelia olet kirjoittanut ja oletko saanut rahoituksen järjestymään. Kukaan ei kysy, oletko saanut jostain uudesta tiedonpäästä kiinni.” Jylhän mielestä nykyinen tapa johtaa yliopistoja kuin tehtaita, jossa prosessin tulos pitäisi tietää jo ennalta, on väärä eikä jätä tilaa uuden löytämiselle. Myös Suomen historian professori Maria Lähteenmäki kritisoi sitä, että tutkimuksen mittarina on nykyään pikemminkin nopeasti realisoitavissa oleva taloudellinen hyöty kuin aiheen kiinnostavuus. Uuden yliopistolain myötä tiedeyhteisö on voinut hänen mukaansa huonosti, moni on kadottanut työn ilon. Lähteenmäen mukaan tutkimusrahoituksen nykyisiä taikasanoja ovat digitalisoituminen ja tekoäly, ja tieteen tilassa eletäänkin ylimenovaihetta, jota kukaan ei juuri halua kyseenalaistaa ja pohtia, mihin hurja teknologinen muutos johtaa. Kovien tieteiden rinnalla Lähteenmäki painottaa humanistista sivistystä yhteiskunnan rakentamisessa.

Tutkimusaiheiden esittelyn kautta kirjasta on luettavissa myös yhteiskuntakritiikkiä. Professori Maria Lähteenmäki esimerkiksi peräänkuuluttaa tutkimusta, joka pureutuisi siihen, mistä erilaiset ääriilikkeet saavat liikevoimansa. Lähteenmäki kuvaa esimerkiksi Odinin sotureita joukkona tavallisia peruskoulun käyneitä maalaispoikia, jotka etsivät suuntaa elämälleen ja löytävät sen ryhmäidentiteetistä symboleineen. Kansallismielisyydeltä murentaa pohjaa myös genetiikan tutkimus. Kun genetiikan professori Päivi Onkamo toteaa kaikkien ihmisten olevan sekoituksia, eikä ”puhdasta suomalaista” ole olemassakaan, mieleen palautuu samaa viestiä välittänyt Juha Hurmeen hillitön Niemi-romaani, joka palkittiin kaunokirjallisuuden Finlandialla vuonna 2017. Oivallus vahvistaa muun muassa Maria Lähteenmäen sanomaa niin ”kovien” kuin ”pehmeiden” tieteiden tarpeellisuudesta maailman ymmärtämisessä. Tieteiden moniottelijaksi kirjassa tituleerattu kulttuuriantropologi Johanna Ylipulli kantaa huolta siitä, ettei nykyopiskelijalla ole enää mahdollisuutta valita ja yhdistellä aineita yhtä vapaasti kuin ennen, vaikka monitieteistä ajattelua pitäisi edistää opintojen alusta lähtien.

Tutkijoiden tarinat perustuvat kirjoittajien tekemiin haastatteluihin, ja sitaattien muodossa tutkijat pääsevät itse ääneen. Kirja on kirjoitettu yleistajuisesti ja selvällä suomen kielellä, tieteenalojen erikoissanastoa välttäen, vaikka se tutkimusaiheita kuvattaessa ei täysin olekaan mahdollista. Paikoin lyhyet lauseet ja pyrkimys selkokielisyyteen tuntuivat ylilyödyiltäkin, mutta palvelevat kuitenkin kirjan luettavuutta monille yleisöille. Kirja tarjoaa myös kurkistuksen eri alojen tutkimusaiheisiin ja tutkijantyön käytäntöön tutkijoiden kuvatessa uransa vaiheita. Lukukokemusta häiritse hieman kaavamainen tarinallisuus, jossa kunkin tiedenaisten esittely aloitettiin jonkin kiinnostavan tapahtuman tai uravaiheen esittelyllä, ja sitten tarina pomppasi ajassa taaksepäin tarkastelemaan tutkijan nuoruusvaiheita. Aikajanalla edestakaisin sahaamiseen ei tosin ehkä kiinnitä huomiota, jos kirjaa ei lue yhdeltä istumalta.

Tiedenaisten kirja on erittäin tervetullut puheenvuoro akateemiseen keskusteluun, jossa painottuvat vain tulokset. Kirjassa ei ole yhtään yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alan tiedenaista, mutta ympäristötieteilijöitä laajasti tulkiten kirjassa edustavat ainakin kasvibiologi Eva-Mari Aro, pienhiukkastutkija Eija Asmi, elintarviketieteilijä Reetta Kivelä ja kaupunkitutkija Johanna Ylipulli. Kirja antaa monivahtaisen kuvan tutkijan työstä ja

sopisi erinomaisesti lahjaksi esimerkiksi omaa tulevaisuuttaan pohtivalle lukiolaiselle. Voisin hyvin lukea kirjaa 12 vuotta täyttävälle tyttäreni, mutta koin saavani kirjasta merkittävää vertaistukea myös itse, edelleen vuosia väitöksen jälkeen tutkijanidentiteettini kanssa painiskellessani. Mari Käyhkö (2014) on tutkinut työläistaustaisten akateemisten naisten riittämättömyyden kokemuksia, ja tutkimuksessa nousi esiin muun muassa tuen ja kannustuksen merkitys. Tämä nousee esiin yhteisenä tekijänä myös kaikkien menestyneiden tiedenaisten tarinoissa. Vaikka kaikki ovat menestyneet omilla ansioillaan ja sitkeydellään, ovat he saaneet myös tärkeää tukea eri ihmisiltä uransa eri vaiheissa. Vaikka tiedemaailmasta löytyy kritisoitavaa, on tiedenaissilla myös toinen yhdistävä tekijä: rakkaus lajiin ja intohimo tutkimiseen.

Lähteet

- Anttonen, T. & Karppinen, M. (toim.) (2018) Sankaritarinoita tytöille (ja kaikille muille) Kertomuksia rohkeista naisista Minna Canthista Almaan. Into Kustannus, Helsinki.
- Favilli, E. & Cavallo, F. (2017) Iltasatuja kapinallisille tytöille. 100 tarinaa ihmeellisistä naisista. Suomentanut Maija Kauhanen. Kustantamo SS.
- Käyhkö, M. (2014) Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 51(1) 4-20.